

КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

УДК: 94(477.83/.86):323.1“1893/1914”

© Андрій Королько (Івано-Франківськ)

ПОЛІТИЧНЕ ТОВАРИСТВО “НАРОДНА ВОЛЯ” У м. КОЛОМІЯ: ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ (1893 – 1914 рр.)

У статті висвітлено діяльність українського радикального політичного товариства “Народна воля” у м. Коломия протягом 1893 – 1914 рр. Звернено увагу на передумови становлення українського радикального руху на Покутті; охарактеризовано перебіг вічевого руху у краї на початку 1890-х рр., що передувало появі “Народної Воли” у м. Коломия; проаналізовано програму та ідеологічні засади досліджуваного українського радикального політичного товариства; показано подібні радикальні політичні організації, які діяли в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.; висвітлено практичні кроки товариства у суспільно-політичній, соціально-економічній та національно-культурній сферах.

Ключові слова: радикали, “Народна Воля”, політичне товариство, Покуття, Русько-українська радикальна партія, віче, Державна Рада, Галицький крайовий сейм, “Січ”.

А. Королько

Политическое общество “Народная воля” в г. Коломия: идеологические принципы и практическая деятельность (1893–1914 гг.)

В статье освещено деятельность украинского радикального политического общества “Народная Воля” в г. Коломия на протяжении 1893–1914 гг. Обращено внимание на предпосылки становления украинского радикального движения на Покутье; охарактеризовано протекание вичевого движения в крае в начале 1890-х гг., что предшествовало появлению “Народной Воли” в г. Коломия; проанализирована программа и идеологические принципы исследованного украинского радикального политического общества; показаны похожие радикальные политические организации, которые действовали в Галиции в конце XIX – начале XX в.; освещены практические шаги общества в общественно-политической, социально-экономической и национально-культурной сферах.

Ключевые слова: радикалы, “Народная Воля”, политическое общество, Покутье, Русско-украинская радикальная партия, вече, Державная Рада, Галицкий крайовой сейм, “Сечь”.

А. Korol'ko

Political Society “People's Will” in Kolomyia: Ideological Principals and Practical Activity (1893–1914)

The article highlights the activity of Ukrainian radical political society “People's Will” in Kolomyia during 1893–1914; some attention is paid to the conditions of Ukrainian radical movement formation in Pokuttia; as prior to the appearance of “People's Will” in Kolomyia public meeting organization in region in the early 1890s is characterized, analyzes program and ideological principles of the studied Ukrainian radical political society are analyzed, similar radical political organizations that operated in Galicia in the late XIX – early XX centuries are shown; practical steps forward social, political, economic and national, cultural areas are described.

Key words: radicals, “People's Will”, political society, Pokuttia, Rus-Ukrainian Radical Party, public meeting, State Council, Galician Regional Diet, “Sich”.

Третю течію суспільно-політичного руху Галичини кінця XIX – початку XX ст. поряд з народовським і русофільським рухом становили радикали. Вони, опираючись на ідеї Михайла Драгоманова, намагалися позбутися консервативних поглядів старшого покоління, вивчали здобутки європейської культури і науки, хотіли присвятити себе праці для простого народу. Радикали одними з перших приступили до створення масової політичної організації для захисту народних інтересів. Саме їм належить створення 1890 р. у Галичині першої в історії України політичної партії сучасного типу – Русько-української радикальної партії (РУРП).

Радикальний рух у Галичині знайшов відображення у низці публікацій українських та зарубіжних авторів: Я. Грицака¹, О. Аркуші², І. Чорновола³, О. Сухого⁴, М. Кугутяка⁵, Дж.-П. Химки⁶, П. Шкраб'юка⁷, С. Макарчука⁸, Л. Зашкільняка⁹, І. Гурака¹⁰ та ін. Поглиблено займались вивченням окресленої проблеми Іван Білінкевич¹¹, Іван Монолатій¹², Микола Гуйванюк¹³, Василь Харитон¹⁴, Осип Кравченко¹⁵, торкаючись питання перебігу народних віч на Покутті, участі у них відомих радикальних діячів. Більшість праць з досліджуваної проблеми носить історико-краєзнавчий характер, однак вони достатньо цікаво проливають світло на такий вид практичної роботи радикалів у краї. Проте жоден з науковців і краєзнавців не торкнувся проблеми вивчення діяльності українського радикального політичного товариства “Народна Воля” у м. Коломия.

Велику кількість інформації з досліджуваної проблеми почерпнули з радикальних періодичних часописів, альманахів і календарів “Народ” (1890–1895), “Хлібороб” (1891–1895), “Громадський Голос” (“Новий Громадський Голос”; 1895–1914, з перервами), “Хлопська Правда” (1903, 1909), “Запорожець” (1904, 1908–1914, 1921), “Отаман” (1905–1906), які виходили у Коломії і Львові. На сторінках часописів і у додатках до них аналізувалася організаційна робота радикального політичного товариства “Народна Воля” та новостворених осередків товариства “Народна спілка”. До уваги взяті також народовські часописи “Батьківщина” (1892–1896), “Свобода” (1897–1914) і “Поступ” (1903): автори

дописів до цих газет більш критично ставились стосовно діяльності українських радикалів та політичного товариства «Народна Воля».

Частину матеріалу взяли з архівних джерел. Зокрема, у ф. 146 “Галицьке намісництво, м. Львів. Президія” Центрального державного історичного архіву України у м. Львові зберігаються донесення коломийського староства про скликання українськими радикалами політичних зборів, віч на початку ХХ ст.¹⁶.

Мета статті – висвітлити діяльність українського радикального політичного товариства “Народна Воля” у м. Коломия протягом 1893–1914 рр. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: показати передумови становлення українського радикального руху на Покутті; охарактеризувати перебіг вічового руху у краї на початку 1890-х рр., що передував появі “Народної Волі” у м. Коломия; проаналізувати програму та ідеологічні засади досліджуваного українського радикального політичного товариства; показати подібні радикальні політичні організації, які діяли в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.; висвітлити практичні кроки товариства у суспільно-політичній, соціально-економічній та національно-культурній сферах.

Радикальний рух отримав своє поширення на Покутті. Пояснюється це тим, що тут часто бували або проживали ідеологи радикального руху Іван Франко, Михайло Павлик і його сестри, Кирило Трильовський, Северин Данилович, Остап Терлецький, Наталя Кобринська, Теофіл Окуневський. Варто також визнати, що Покуття було аграрним краєм, тому представники радикального руху особливу увагу приділяли селянській масі, вбачаючи в ній основу демократичного руху.

Головну роль у пропаганді радикальних ідей відіграв І. Франко, який з М. Павликом і О. Терлецьким видавав часописи “Тромадський друг”, “Дзвін”, “Молот”. Іван Франко мріяв про заснування прогресивної політичної партії. Про це він писав Михайлу Драгоманову в жовтні 1881 р.: “[...] поперед усього утворення сильної організації сільського і міського робочого люду, зведення до купи, впорядкування і прояснення всіх опозиційних та революційних елементів, що бродять скрізь у головах народних”¹⁷.

Епіцентром творення радикальних ідей стали стіни Коломийської гімназії. У таємному гуртку місцеві гімназисти пропагували радикальні погляди, комплектувалася література соціалістичними творами І. Франка, М. Драгоманова, українських та польських авторів, вивчення яких не було передбачено навчальною програмою. Гімназисти відзначали шевченківські свята, поглиблювали свої знання з історії рідного краю. Активними учасниками гуртка були представники “Покутської трійці” Василь Стефаник і Лесь Мартович, а також Лев Бачинський, які пішли на беззастережну службу новим ідеям, проголошеним І. Франком¹⁸.

Вир політичного життя щораз більше переконував І. Франка, М. Павлика та інших радикалів у необхідності створення політичного об’єднання, яке б захищало інтереси селян, ремісників, робітників, інтелігенції. А тому на кошти, зібрані наддніпрянськими українцями на початку 1890 р., І. Франко та М. Павлик приступили до видання журналу “Народ”, яким підготували ґрунт для створення політичної партії. Русько-українська радикальна партія (РУРП) створена 4–5 жовтня 1890 р. у Львові і була першою політичною організацією галицьких українців, що відповідала європейським партійним зразкам¹⁹. У популярній брошурі “Радикали і радикалізм”, виданій у серії “Хлопська бібліотека”, зазначалось, що термін “радикал” походить від латинського слова *radix*, тобто корінь. Отже, радикал – це людина, котра повинна доходити до кореня або ж основи якоїсь речі, а не обмежуватись її поверховим вивченням. Прихильники цієї течії стверджували, що необхідно бути “радикалом” у всіх питаннях²⁰.

Радикали використовували різноманітні засоби агітації, вели освітню й організаційну роботу. Найрезультативнішим елементом агітаційно-пропагандистської діяльності вважались народні віча, на яких висувались злободенні питання суспільно-політичного і соціально-економічного життя краю. Передусім радикали звертались до українського селянства, яке мало б стати опорою у втіленні в життя радикальних ідей. Лідери РУРП поклали великі надії на віча. Іван Франко, виступаючи на народному зібранні у Львові 12 листопада 1893 р., зауважив: “Радикальна партія є партією селян, і висуває клич – “не селянин для інтелігенції, а інтелігенція для селян”, та під кличем працює. Наука не повинна бути дійною короною для того, хто її осягнув, а здобувши її, кожний обов’язаний ділитися тою наукою з народом, передавати своє знання народові. Віча, які тепер масово проводяться, є свого рода селянською гімназією. Там (на вічах) шліфується думка, на вічах складає народ свою програму, вирішує важливіші питання. Вічеві рішення є справді виразом волі і потреб всього народу. При допомозі віч розвивається народна свідомість і це єдиний спосіб його організування”²¹.

На вічах розглядали не тільки питання покращення соціального добробуту селян, але й звучали виступи щодо організації читалень, пропагували тверезість, закликали до створення позичкових кас та селянського промислу, порушували питання викладання української мови у Львівському університеті й українських гімназіях, проблеми українського жіноцтва.

За нашими спостереженнями найбільше радикальних віч на території Східної Галичини першої половини 1890-х рр. відбулось на Покутті. Протягом 1890–1895 рр. у краї відбулися три радикальні загальнонаціональні (2 лютого 1891 р.; 30 травня 1893 р.; 4 січня 1894 р.) і три окружні (початок листопада 1891 р.; 27 лютого 1892 р.; 18 червня 1893 р.) віча; одне організаційне (установче) віче радикального політичного товариства “Народна Воля” (30 липня 1893 р.); низка нарад (31 січня 1890 р. спільно з коломийською філією “Просвіти”; 5 лютого, 8 і 29 вересня 1891 р.; 15 серпня 1892 р.; 20 серпня і 29 жовтня 1893 р.; 13 травня, 19 червня і 4 листопада 1894 р.; 9 червня 1895 р.). Радикальні діячі Покуття причетні до організації народних віч і нарад у Станиславові (9 квітня та 7 червня 1892 р.) і Львові (16 грудня 1894 р., 2 лютого 1895 р.)²².

Найчастіше скликалися віча у Коломиї, де окремою сторінкою виступають народні зібрання на підтримку РУРП. Іван Монолатій стверджує, що перше народно-радикальне віче відбулося у Коломиї 2 лютого 1891 р. в залі готелю “Галиція” (на другому поверсі теперішнього ТзОВ “Гастроном “Коломижанка”)²³. На цьому вічі був присутній І. Франко, який згодом написав цікаві спогади про цю подію²⁴. Каменяр визнав, що “[...] се перше віче, скликане радикалами, немов би перша прилюдна проба впливу та діяльності наших товаришів”²⁵. За його спостереженнями, місцева влада стосовно організації цього напівполітичного заходу українськими радикалами ставилась недовірливо, хоча вела себе набагато спокійніше і тактовніше, ніж щодо організації місцевою філією “Просвіти” зборів у січні 1890 р.²⁶.

Політичні вимоги звучали на зібранні лідерів радикального руху Покуття у Коломиї 15 серпня 1892 р. Фокусувалась увага на покращенні соціально-економічного добробуту місцевого українського селянства. Прийнято ухвалу, щоб скрізь прихильники політичної сили виступали “яко радикальна селянська партія, солідарно і безбоязно, в обороні прав людських і горожанських і в здобуванню чим раз більшої свободи і гаразду”²⁷. Ця нарада фактично заклала підвалини для заснування радикального політичного товариства “Народна Воля”, яке буде утворене наступного 1893 р.

Тридцятого травня 1893 р. відбулося друге загальнонаціональне радикальне віче в Коломиї, на яке зібралось 900 чоловік (за іншими даними 500 чоловік²⁸), переважно українські селяни²⁹. На відміну від першого політичного заходу радикалів у Коломиї, це зібрання не особливо контролювалось місцевою жандармерією і пройшло надзвичайно спокійно: “У перше в нашій Галилеї, ані на місці зборів ані в цілмі місті не видно було ані однісінького жандармського багнету; перед самим будинком було усього щось два міські поліціанти...”³⁰. На думку керівників народного зібрання, це було перше віче, що виразно керувалось статутними вимогами РУРП³¹. На вічі розглядались як соціально-економічні (удосконалення громадського самоврядування, аграрного законодавства краю, поліпшення матеріальної долі селян), так і політичні (надання загального виборчого права, партійно-політична ситуація в краї, редакційна політика радикальних часописів) питання. Серед основних рішень у справі розширення громадського самоврядування українців краю були прийняті наступні: вибори до громадської ради мають відбуватись за загальним виборчим правом, причому у голосуванні повинні брати участь усі громадяни села; війта і керівний осередок громадської ради має обирати не загальний склад громадської ради, а усі жителі населеного пункту, термін повноважень діяльності уповноваженого законодавчого органу повинен становити не більше трьох років, у будь-який час жителі можуть усунути з посади як війта, так і керівний склад громадської ради, якщо ті не виконуватимуть рішень простої громади села; рішення про створення окружних громад є гальмом для розвитку місцевого (громадського) самоврядування; ліквідувати преференції багатших жителів стосовно посілості громадських володінь населеного пункту; готувалось спеціальне анкетування про стан самоврядування на селі, зразок його друкувався у радикальному часописі “Хлібороб”³². У сфері загального виборчого законодавства (під час виборів до Галицького крайового сейму у Львові і Державної Ради у Відні) другим радикальним вічем затверджено постанови: скасувати сучасні норми куріальної системи голосування, щоби “увесь нарід по селах і містах безпосередно, без правиборів, і картками вибирав послів до сойму й ради державної”; голосування має бути загальним, для всіх рівним і таємним³³.

Стосовно податкового і земельного законодавства прийняті такі ухвали: селяни не повинні сплачувати одночасно податок ні з окремої ділянки, ні з хати, де проживають, подають у казну держави тільки один із зазначених податків; найбільшій категорії українського селянства не зобов’язані сплачувати жодного податку на користь держави; заборонено розподіляти земельні ділянки без пого-

дження місцевої громади; великі панські маєтки, ліси, пасовища мають бути викуплені за державні кошти і безкоштовно передані сільській громаді; при продажу земельних ділянок у прикордонних місцевостях населених пунктів тутешня громада повинна стати першою у визначенні розподілу майна; сільські робітники, які трудяться на панських мастках, мають отримати такі ж права, як робітники, що працюють на фабриках і заводах, особливо якщо це стосується оплати праці³⁴.

Друге радикальне віче в Коломиї постановило, що у партійно-політичній сфері РУРП діє самостійно та закликає селян і міщан ставати в ряди партії. Місцевий осередок РУРП закликає, щоб духовенство не втручалось у справи організації партійно-політичного життя на території краю. Націлювалось на обов'язковій передплаті українських радикальних часописів, передусім газети “Хлібороб”³⁵.

Результатом роботи другого радикального віча стало створення на Покутті радикального політичного товариства “Народна Воля”, яке ставило перед собою мету – об'єднати селян під прапором програмних положень РУРП (пізніше, з плином часом, радикальний діяч Іван Сандуляк вказав помилково дату створення товариства 1891 р.³⁶). Для її реалізації у практичній діяльності “Народна Воля” висувала завдання: скликати по всій території Східної Галичини збори, віча, влаштовувати відчити для вирішення політичних, національно-культурних і економічних питань; друкувати радикальні часописи, відозви, книги; спрямовувати петиції, скарги, листи в центральні і місцеві органи влади. Членом цього товариства має бути українець, якому виповнилось 24 роки і який спроможний щорічно сплатити 20 австрійських корон членських внесків. Головою товариства обрано С. Даниловича, його заступником – І. Сандуляка. До складу керівного осередку також увійшли К. Трильовський, М. Павлик і Ю. Лутчак³⁷. Іван Сандуляк стверджував, що ідеолог українського радикального руху в Галичині Михайло Драгоманов виступав проти такої назви товариства, адже вона найменуванням нагадувала тогочасну російську народницьку організацію “Народна Воля”, яка використовувала терористичні акції у своїй діяльності, а він був противником цього³⁸.

Тридцятого липня 1893 р. у теперішньому парку ім. К. Трильовського в Коломиї відбулося організаційне віче радикального політичного товариства “Народна Воля”. Створений постійний головний осередок товариства, до складу якого увійшли С. Данилович, І. Франко, І. Гарасимович, К. Трильовський, М. Павлик, І. Сандуляк, І. Дорундяк, В. Киданецький і І. Фокшей. Головою товариства одностайно обрано Івана Франка. Останній очолив президію віча і виголосив довгу промову про свою та М. Павлика майже 20-річну діяльність щодо організації та освідомлення селянства. Каменяр наголосив: “Ми мали й маємо хлопа (селянина – А.К.) за чоловіка і віримо, що его можна просвітити і зробити горожанином, рівним хоть би й панови”. У виступі І. Франка вперше пролунали заклики до переходу від непопулярних у Галичині соціалістичних ідей на “посередню дорогу”³⁹. Северин Данилович та Іван Сандуляк зупинились на розумінні поняття “радикал”, оскільки в тогочасному галицькому суспільстві страхалися цього слова, вбачаючи в діях представників цієї політичної течії щось страшне, недобре. На думку С. Даниловича, не треба соромитися цієї дефініції, адже радикал – це той чоловік, який не хоче латати людську біду, а прагне викорчувати її до кореня, а на її місце завести щось добре, потрібне для людини. І. Сандуляк вніс у розуміння цього слова інше звучання: “[...] радикали то робітники до дикого саду [...] Отже товариство радикальне то коренителі всего злого; радикали хочуть перемінити порядки так, аби нарід не стогнав від тягарів”. С. Данилович пропонував видати популярну для народу книжечку з поясненням понять радикальна партія і радикали⁴⁰. На установчих зборах “Народної Волі” прозвучало більше десятка виступів радикальних діячів краю, переважно на злободенну соціально-економічну тематику.

До політичного товариства записалось 200 членів⁴¹. На початку 1894 р. їх було вже близько 500, переважно селяни⁴². Станом на кінець 1902 р., до складу товариства входило 750 осіб⁴³. Кожен член політичного товариства повинен був передплачувати коломийський радикальний часопис “Хлібороб” і поширювати його серед жителів краю⁴⁴.

Вузьке засідання головного осередку політичного товариства “Народна Воля” відбулося 20 серпня 1893 р. і стосувалось вирішення економічних питань краю. Прийнято постанову про відтермінування низки радикальних віч на Покутті з вересня до пізньої осені зазначеного року у зв'язку з поширенням холери⁴⁵. Того ж 1893 р. у Коломиї відбулася т.зв. довірочна нарада радикальної партії Покуття, яка відбулась 29 жовтня. Обговорено політичну обстановку в краї та проект виборчої реформи і вирішено за сприяння політичного товариства “Народна Воля” скликати народні віча в Снятині, Косові та Коломиї за умови, якщо до середини листопада не буде призупинено розповсюдження холери, вирішено також скликати віча в кількох селах Коломиїщини⁴⁶.

У цей період подібне радикальне політичне товариство на чолі з Теофілом Окуневським було утворене в м. Городенка (14 грудня 1893 р.)⁴⁷. На відміну від коломийського радикального осередку,

ця політична організація не так регулярно скликала свої зібрання. Відомо, що місцеве радикальне політичне товариство організувало у м. Городенка віче 26 грудня 1896 р. за участю 800 селян з Городенківського, Коломийського, Снятинського, Товмачького і Заліщицького повітів⁴⁸.

Значно пізніше спробували організувати “Народну Волю” місцеві радикали у Снятині. Перші установчі збори радикального політичного товариства цього покутського містечка мали відбутися 2 грудня 1894 р.⁴⁹. Однак місцеве староство заборонило скликати радикальні політичні збори, оскільки головний осередок товариства не подав список членів “Народної Волі”. Невідомий дописувач часопису “Хлібороб” таку заборону назвав комічною, оскільки в урядовому законі про товариства не вказано про попереднє складання списку членів на установчих зборах: “Видно в Старостві снятинським протів радикалів інші закони, як де инде”. Також місцевий урядовий орган мотивував таке рішення розповсюдженням холери, яка ніби поширюється в Коломийському і Городенківському повітах. Попри це, у той час функціонували торги і ярмарки в Снятині, Коломиї і Городенці⁵⁰.

Подібне радикальне політичне товариство під назвою “Поступ” під керівництвом Івана Бородайкевича було засноване у м. Товмач (Глумач) у 1901 р. (за іншими даними, утворене ним ще у 1888 р.⁵¹)⁵². З 1904 р. це товариство було перейменоване в “Народний Поступ”⁵³. Подібне радикальне політичне товариство під назвою “Народна Воля” було засноване у м. Тернополі в жовтні 1907 р. Воно стало центром репродукування радикальних ідей на Поділлі⁵⁴. У Станиславові на початку ХХ ст. було засноване політичне радикальне товариство “Хлопска Рада”⁵⁵.

Четвертого січня 1894 р. у Коломиї організоване третє українське загальнонаціональне радикальне віче. На це дійство “через тріскучі морози і пильну працю перед різдвяними святами” прибуло тільки 250 селян. У ході роботи віча розглядалися такі питання: стан справ щодо діяльності радикального товариства “Народна Воля” і часопису “Хлібороб”; механізми вирішення низки соціально-економічних питань стосовно покращення добробуту українських селян краю; у полі зору опинилось також загальне виборче законодавство. Зауважимо, що в ухвалі керівництво віча апелювало до політичної і соціально-економічної організації на радикально-демократичних основах не тільки українських селян, але й робітників, що свідчить про розширення соціальної бази радикального руху на Покутті. Прийнято рішення делегувати представників партії на “довірочні збори” РУРП у Львові 2 лютого 1895 р. Наголошувалось на активізації діяльності радикального товариства “Народна Воля”, де б її місцеві представники мали б скликати подібні народні віча в Снятині, Отинії, Косові, Станиславові, Бродях⁵⁶.

Другі розширені загальні збори українського радикального політичного товариства “Народна Воля” відбулися в Коломиї 19 червня 1894 р. Буль переобрана керівна рада організації. Новим головою став Северин Данилович, а Іван Франко залишився звичайним членом президії товариства⁵⁷. До керівного органу товариства також обрано Р. Ярославича, Щ. Творовського, К. Трильовського, М. Павлика, І. Сандуляка, І. Дорундяка та К. Лазоряка. На думку Івана Білінкевича, переважаність літературною, науковою та редакторською і публіцистичною діяльністю не давала І. Франкові можливості приділяти належну увагу справам товариства “Народна Воля”, тому у травні 1894 р. він відмовився від головування в товаристві⁵⁸. Президія “Народної Волі” на засіданні 13 травня 1894 р. Франкової відмови не прийняла і просила його здійснити відвід⁵⁹. Так чи інакше, але звітував про діяльність президії на других загальних зборах 19 червня 1894 р. не Іван Франко, а Северин Данилович⁶⁰. Останній звернув увагу, що за 11 місяців діяльності “Народної Волі” до її складу записалося 685 членів, переважно селяни Покуття. Керівний осередок товариства намагався протягом липня 1893 р. – червня 1894 р. влаштувати дев’ять радикальних віч по всій території Східної Галичини, однак більшість так і не відбулася через заборону їх проведення місцевою владою з різних причин – приміщення для проведення цих заходів замалі, страх перед селянськими виступами тощо. Проте С. Данилович зауважив, що головний осередок “Народної Волі” відправив своїх делегатів на загальноукраїнське віче у Стрию і польське у Кракові. Спільно з соціалістами проведені віча у Снятині, Станиславові і Коломиї⁶¹. Михайло Павлик, виконуючи функції касира, проаналізував матеріальний стан радикальної організації⁶². На засіданні прийнято низку ухвал: вимагати, щоб усі члени товариства передплачували радикальний часопис “Хлібороб”; селяни мають право самостійно влаштувати віча без погодження радикальної партії та її політичних товариств, навіть “щоби віча устроювано під голим небом”; створити позичкову касу для членів радикальної партії у проведенні активної практичної діяльності; змінити статут “Народної Волі” у справі розширення діяльності організації на територію Північної Буковини; відправити делегатів політичного товариства на чолі з С. Даниловичем до Львова на загальнонаціональне радикальне віче⁶³. Радикали хизувалися тим, що того ж самого дня у Коломиї відбулися збори філії товариства “Просвіта”, на яке прийшло тільки 15 чоловік, з них лише два селя-

нина; на зібранні русофільського товариства ім. М. Качковського взяло участь до ста чоловік, у тому числі близько 30 селян. Натомість, на загальні збори українського радикального політичного товариства “Народна Воля” прибуло 400 селян⁶⁴.

Четвертого листопада 1894 р. в Коломиї відбулися “довірочні збори видніших членів партії радикальної з Покуття”. На партійному зібранні явилось кілька представників інтелігенції і понад 100 селян-радикалів⁶⁵. Вирішувались питання визначення кандидатів у депутати до Галицького крайового сейму від РУРП. Прийнято рішення, що кандидатами від радикальної партії у Коломийському повіті має стати Теофіл Окуневський, Снятинському – Кирило Трильовський, Косівському – Северин Данилович; у цих повітах мають діяти радикальні виборчі комітети, які мали б займатися виборчою агітацією по селах краю. Стосовно кандидатур від РУРП по Товмацькому, Станиславівському і Городенківському повітах, то вони не були чітко окреслені, ухвалено “тимчасом ліпше вивідатися по селах тих повітів, на скільки можлива там чисто радикальна кандидатура”. Контроль над розгортанням виборчої кампанії на Покутті має здійснювати “Народна Воля”; у разі перемоги кандидатів-радикалів на Покутті, її представники в Галицькому сеймі повинні виконувати вказівки даної організації. Постановлено також для порозуміння визначення кандидатів усіх осередків на місцях скликати загальні збори РУРП у Львові. Партійні збори завершилися урочистим прощанням з редактором коломийських радикальних часописів “Народ” і “Хлібороб” Михайлом Павликом, котрий переїжджав на постійне місце проживання у м. Львів: “Тра було видіти, як селяне щиро, по товариски прощали з жалем свого товариша Павлика, котрого дім був для всіх селян в день і в ночі отворений, де они заходили в кожний час, як до своєї хати поучитися і покріпити на душі! При тім вручили селяне тов. Павликови на памятку адресу “від товаришів покуцких радикалів” з підписами”⁶⁶.

1895 рік радикали зустріли загальною підготовкою до виборів у Галицький крайовий сейм. Олена Аркуша вважає, що радикальна партія за останні роки швидко зміцніла, зокрема завдяки послідовній критиці “нової ери” та дискредитації “старих” угруповань. Швидким темпом йшло розгортання масового селянського руху – природної основи радикалів⁶⁷. Радикали підштовхнули селянство вести самостійну виборчу акцію. Показовим у цьому є лист селянина Івана Сандуляка з с. Карлів Снятинського повіту, який закликав селян бути політично активнішими: “То-ж не спіт, братя не спіт, але трудіться сами для себе! [...] Ми звикли все бути послідними всюди, і ніколи ми того не встидаємося. А то є великий сором для нас, Галицких Русинів”⁶⁸. Автор закликав об’єднуватися навколо “Народної Волі” та “обирати послом свого”: “Дорогі Братя! [...] щиро благаю і всіх разом наклоняю: тримайтеся в купі, єднайтеся в товариство “Народної Волі”, то жадна сила вас не поконе”⁶⁹.

Тогочасна радикальна преса покладала надії на успішну працю політичного товариства “Народна Воля”. “Громадський голос”, друкований орган “молодих” радикалів, повів поряд з іншим радикальним часописом “Хлібороб” передвиборчу кампанії партії. Вже його перший номер відразу ж зайняв опозиційне становище щодо існуючих українських виборчих комітетів і категорично заявив: “Ми маємо свою селянську радикальну партію і вибори має вести наше політичне товариство “Народна Воля” в Коломиї”. Одночасно часопис виклав програму виборчої акції: “Де можна, треба класти на кандидатів радикалів, інтелігентних або селян, а де нема таких кандидатів, а є порядні люди з народовців або москвофілів, там підпирати їх, але головна умова до того: кандидат мусить заявитись за лісами і пасовиськами і загальним голосуванням”⁷⁰. Варто визнати, що передвиборча кампанія з боку радикалів супроводжувалася великою самовпевненістю. Часопис “Громадський голос” відзначав: “Де нема радикалів, там іде робота дуже пиняво, бо руські патріоти посварилися і нічого не роблять”⁷¹.

Треті загальні збори “Народної Волі” відбулися в рамках радикального віча у неділю 9 червня 1895 р. Головою віча обрано Михайла Павлика, його заступником – Івана Сандуляка, секретарями – Лева Бачинського і Андрія Камінського. Головною темою народного зібрання стала підготовка радикалів до виборів у Галицький крайовий сейм. З цього питання виступили К. Трильовський, С. Данилович та кілька селян. Вони вимагали, щоб вибори до Галицького крайового сейму, повітової і громадської ради здійснювались не за куріальною системою, а через загальне голосування. Націлювали усіх присутніх на вічі, щоб у кожному населеному пункті Покуття активніше працювали місцеві радикальні комітети задля підтримки кандидатів у Галицький крайовий сейм. Ухвалили рішення, що кандидатами від радикальної партії у Снятинському повіті має стати Кирило Трильовський, Коломийському – Теофіл Окуневський, Городенківському – Северин Данилович, Станиславівському – Йосиф Гурик (дещо пізніше прийнято рішення, що кандидатом від радикальної партії у Косівському повіті має стати Козьма Лазоряк⁷²). Щодо кандидатур від РУРП по Товмацькому і Косівському повітах, то вони не були визначені, попередньо повинні бути затверджені політичним товариством “Народна Воля”. На вічі закликали до запровадження загального, прямого, рівного та таємного виборчо-

го права й підтвердили “бажання, щоби в повітах, де нема інтелігентних радикалів або інших кандидатів, класти селян”⁷³.

Торкались питання законодавства у сфері шкільництва, мисливства, вимагали надати більше самоврядування сільській громаді, щоб “панський слід” не повинен бути присутнім у вирішенні цих проблем. Після завершення радикального віча відбулися загальні збори політичного товариства “Народна Воля”. Сформований новий головний осередок під керівництвом С. Даниловича. До складу президії “Народної Волі” увійшли І. Бородайкевич, О. Бурачинський, К. Лазоряк, М. Павлик, І. Сандуляк, І. Шлемкевич, Щ. Творовський і К. Трильовський⁷⁴.

За сприяння політичного товариства “Народна Воля” у м. Коломия 5 лютого 1896 р. відбулось велелюдне радикальне віче, на якому зібралось 700 осіб, переважно українських селян. Схвалено рішення IV з’їзду РУРП, який відбувся у Львові 29 грудня 1895 р. Головному осередку “Народної Волі” доручено дати відповідь на лист польських селян (“мазурських хлопів”) Тарнобзького повіту щодо організації співпраці; ухвалено, щоб керівництво РУРП якнайшвидше скликало спільне віче українських і польських селян⁷⁵.

Того ж року 21 червня політичним товариством у м. Коломия було скликане віче в знак пам’яті Михайла Драгоманова, який “перший показав дорогу, як вивести наш простий нарід з сеї вавилонської неволі [...]”. На зібранні були присутні селяни з Коломийського, Снятинського, Косівського, Городенківського, Товмацького, Станиславівського і Надвірнянського повітів. Віче відкрив Кирило Трильовський, виступали українські радикальні діячі С. Данилович, І. Бородайкевич, Радуляк⁷⁶.

Як і в попередні роки, провід “Народної Волі” продовжував обговорювати наболілі й невирішені питання виборів за куріальною системою у законодавчі центральні і місцеві органи влади. Ці проблеми озвучувались на народному вічі у м. Коломия 6 лютого 1897 р., скликаному за безпосередньої участі представників цього радикального політичного товариства; виступали не тільки радикали, але й клерикали і москвофіли (Дудикевич). Окружний виборчий комітет на цьому зібранні прийняв рішення від РУРП поставити кандидатом з четвертої і п’ятої курій Т. Окуневського⁷⁷.

Передвиборчого забарвлення набуло віче, організоване “Народною Волею” у м. Коломия 15 серпня 1897 р. Радикали (І. Сандуляк, П. Лаврук, І. Бородайкевич, С. Данилович) були стурбовані і наголошували на тому, щоб Т. Окуневський підтримував ідеологічні настанови та практичні кроки РУРП у стінах Галицького крайового сейму: “[...] не спроневірив ся руському народови, але що лиш жадає ся від него щоби твердо стояв при радикалах, а певно в таким разі ніколи не зійде на злі дороги”⁷⁸. Збори ухвалили низку резолюцій: висловлено довір’я українським радикалам і соціал-демократам, депутатам Галицького крайового сейму; виголошено прохання парламентарям частіше дискутувати щодо зменшення негативного впливу представників польської національності у вирішенні наболілих питань українства краю; виступили за поділ Галичини на східну (українську) і західну (польську) частини; мовлено про співпрацю з чеськими і німецькими робітниками у справі розширення прав національностей країв Австро-Угорської імперії (т.зв. “справа згоди народностей”); у кожній місцевій громаді мають формуватись радикальні ради, на зразок міських синдикатів, де б “нормувала ся платня робітників в кожнім селі”; щодо місцевого виборчого законодавства, оголошено загальне безпосереднє голосування усіх членів громади містечка чи села; керівника громади – віята – треба обирати лише на три роки⁷⁹.

“Народна Воля” інколи організовувала віча за межами Коломій. Так, члени товариства провели народні збори у с. Борщів Снятинського повіту 24 жовтня 1897 р. Невідомий дописувач народовського часопису “Свобода” дорікнув, що таке віче керівний осередок “Народної Волі” мав провести значно раніше, напередодні виборів до Снятинської повітової ради. Таким чином, через передвиборчу агітацію увійшло б більше українців у місцевий законодавчий орган влади⁸⁰.

Своєрідним підсумком п’ятирічної діяльності стало скликання у м. Коломия 12 грудня 1897 р. п’ятих зборів “Народної Волі” за участю 800 жителів краю. На думку її керівників, “Народна Воля” поклала собі за мету політичне освіднення і організацію покутського селянства. Члени товариства вважали перемогою введення п’ятої курії під час виборів до Державної Ради, бо “власне Коломийський виборчий округ сеї курії обіймає майже всі покутські повіти, а то: повіт Коломийський, Снятинський, Городенський, Косівський, Надвірнянський і Богородчанський”⁸¹. Обрано новий керівний склад політичного товариства у складі дев’яти осіб: головою призначено К. Трильовського, його заступником П. Лаврука, секретарем П. Терпелюка, касиром Л. Бачинського. Члени “Народної Волі” висловили догану послу Т. Окуневському, який не прибув на ці збори⁸². Щоправда, п’ятьма днями раніше, 7 грудня 1897 р., радикали, скликавши за сприяння “Народної Волі” віче, одногосно висловили довір’я Т. Окуневському⁸³. На думку невідомого дописувача народовського часопису “Свобо-

да”, покутські радикали зробили дурницю 12 грудня 1897 р.: замість того, щоб вести боротьбу проти спільного противника, припильнувати вибори до повітової ради у м. Снятин, “вони не признають Т. Окуневського за свою людину”⁸⁴.

Двадцять четвертого квітня 1898 р. “Народна Воля” скликала у м. Коломия народне віче. Чи не вперше члени товариства говорили не тільки про політичну й соціально-економічну ситуацію в краї, але й виступили з низкою доповідей на національно-культурну тематику, які були присвячені ювілейним датам: К. Трильовський у своєму виступі спробував пов’язати події Хмельниччини середини XVII ст. з подіями “весни народів” у Галичині в середині XIX ст.; А. Лепкий виголосив доповідь про значення “Енеїди” (1798) І. Котляревського у розгортанні українського національного відродження XIX ст.; І. Дорундяк висловив думку про вшанування 25-річчя літературної діяльності І. Франка (призначено дату святкування у місті на 21 травня 1898 р.)⁸⁵.

Наступне віче, скликане радикальним політичним товариством “Народна Воля” у м. Коломия, відбулось лише через два роки – 12 жовтня 1900 р. і носило характер передвиборчої агітації. На зборах “Народної Волі” по Коломийському виборчому округу обрано кандидатуру К. Трильовського до виборів у Державну Раду з п’ятої курії, І. Сандуляка – з четвертої⁸⁶. Це зібрання передувало більш масовому радикальному вічу, яке відбулось у Львові 6 жовтня 1900 р. На ньому був сформований т.зв. “хлопський виборчий комітет” на підтримку українських радикалів до виборів у Державну Раду⁸⁷. Зауважимо, що напередодні виборів у м. Коломиї були сформовані ще два комітети – москвофільський і народовський, а тому передвиборчий процес на Покутті носив складний характер у справі взаємовідносин між представниками трьох таборів українського національного руху, передбачав звинувачення один одного у неправильному веденні кампанії⁸⁸. Як свідчать результати виборів грудня 1900 р., К. Трильовський і І. Сандуляк не були обрані до Державної Ради⁸⁹.

Збори радикального політичного товариства “Народна Воля” відбулись 28 липня 1901 р. і носили характер віча напередодні виборів до Галицького крайового сейму. Місцеві народовці, навчені гірким досвідом поразки їх кандидатів під час виборів до Державної Ради 1900 р., просили членів коломийської “Народної Волі” на цих зборах прийняти рішення про узгодження своїх кандидатур з ними, коли йдеться про передвиборчу агітацію, бо “[...] при послідних виборах до Ради державної тим ставленем без взгляду на успіх свого окремого кандидата “Народна Воля” причинила ся до розбиття руских сил і повалила такого кандидата, як пос. Окуневский против москвофільско-урядового мамелюка Длужанського (за куріальною системою переміг на виборах до Державної Ради у 1900 р. – А.К.)”⁹⁰. На зборах прийнято рішення висунути спільного кандидата від українських радикалів і народовців. Ним став селянин із с. Кийданці (Кийданч) Коломийського повіту Іван Дорундяк, автор щоденника про еміграцію українських селян Покуття до Канади⁹¹.

Радикальним політичним товариством “Народна Воля” у м. Коломия на 26 грудня 1902 р. були скликані збори, на яких розглядалось питання виборів до Коломийської повітової ради, що мали відбутись 16 березня 1903 р.⁹². Згідно з куріальною системою виборів, у цей законодавчий орган влади зі сільської курії могло бути обрано 11 осіб. Прийнято рішення, щоб у ході виборчої кампанії йти на співпрацю з народовцями, категорично виступати проти кандидатів, представників москвофільської течії: “... що до кацапів, то они не вважають себе навіть Русинами (українцями. – А.К.), через них стратили ми послів до Відня і Львова, они в цілім краю були ворогами штрайкового руху ...”⁹³. Обраний новий керівний осередок “Народної Волі” у складі дев’яти осіб: головою призначено К. Трильовського, його заступником П. Лаврука, секретарем І. Ткачука⁹⁴.

В українській радикальній газетній періодиці за період 1901–1903 рр. майже не згадується про збори політичного товариства “Народна Воля”. Спробуємо знайти причини цьому. По-перше, на початку XX ст. представники українського радикального руху Галичини, зокрема й Покуття, переорієнтовують свої погляди на формування і створення пожежно-гімнастичних товариств “Січ”, які б мали стати ідеологічною опорою формування мережі радикальних організацій у містечках і селах краю. По-друге, поразка радикальних кандидатів від політичного товариства “Народна Воля” на виборах до Державної Ради наприкінці 1900 р. змусила активізувати роботу на місцях радикальних товариств “Народна Спілка”. На підтвердження цьому – скликання зборів керівних осередків “Народних Спілок” Покуття у м. Коломия 22 березня 1901 р. Цікаво, що на зборах головував не керівник товариства “Народна Воля” К. Трильовський, а І. Сандуляк⁹⁵. За означений період часу українськими радикалами Покуття було організоване лише два віча в Коломиї (31 березня і 18 квітня 1902 р.), перше з яких було розв’язане місцевою владою⁹⁶, а також політичні збори 26 грудня 1902 р.

Збори політичного товариства “Народна Воля” відбулися в залі Народного Дому у м. Коломия 4 квітня 1904 р. Серед відомих радикальних діячів виступали Л. Бачинський, І. Сандуляк, П. Лаврук, К.

Трильовський. За словами останнього, до складу товариства входять 700 членів, переважно селяни з Коломийського, Снятинського, Городенківського і Косівського повітів. Прийнято такі резолюції: дотримання на виборах у різні рівні законодавчих гілок влади загального безпосереднього і таємного голосування; ліквідація куріальної системи і палати панів у Державній Раді; у справі додаткових виборів до Галицького крайового сейму підтримувати лише тих кандидатів, яких визначить головний провід Української радикальної партії⁹⁷.

Члени “Народної Волі” і товариства “Січ” долучились до вшанування 30-річчя громадсько-політичної діяльності Михайла Павлика, які відбулися у м. Коломия 7 травня 1905 р.: “Павлик ви-йшов з нашого Покутя; він належав і належить до найперших і найзаслуженіших руських радикалів [...]”⁹⁸. “Народна Воля” спільно з місцевим товариством “Січ” готувалась до проведення у м. Коломия 28 жовтня 1905 р. велелюдного віча, основною метою мав стати розгляд виборчої реформи. У відозві до краян члени товариства закликали: “Справа виборчої реформи тепер на порядку деннім в цілій державі, тому повинні наші селяни з цілого Покутя, а передовсім Гуцули численно наспіти на се переважне віче”⁹⁹. Орудували веденням віча члени січового і радикального руху Ю. Соломійчук та І. Радуляк. Виступи лунали на різноманітну тематику: Ю. Соломійчук і К. Трильовський говорили про загальне виборче право; В. Павлюк з м. Кракова закликав створювати молочарські спілки¹⁰⁰; Н. Петрук і С. Зінкевич висловлювали міркування щодо посилення радикальної партії і поширення книжкової продукції. Ухвалено регулярно скликати у населених пунктах краю громадські віча на підтримку виборчої реформи. Після радикального віча у залі місцевого театру була поставлена вистава наддніпрянського драматурга і режисера М. Садовського “Запорожець за Дунаєм”¹⁰¹.

Загальне виборче право стало головною темою віча, скликаного “Народною Волею” у м. Коломия 2 березня 1906 р. Вів збори її багатолітній керівник К. Трильовський. Серед ухвал віча варто виокремити такі: виголошено прохання до депутатів Руського клубу частіше у стінах австрійського парламенту говорити про чітке визначення пропорційності кількості громадян, які мають право голосу у веденні виборів у тому чи іншому окрузі; висловлено негативне сприйняття щодо нового кримінального закону, який забороняв вести будь-яку, навіть лояльну, агітацію напередодні виборів; голосувати має право тільки той громадянин, який хоча б один рік живе в тій місцевості, де проводиться голосування; висловлено глибоке обурення депутатам Руського клубу Державної Ради (за винятком В. Яворського і Є. Олесницького) щодо байдужого ставлення у справі переслідування радикальних “Січей” органами влади; заликано жителів Покуття вести активну агітацію через віча на підтримку тих кандидатів у депутати, яких запропонує “Народна Воля”¹⁰².

Головний осередок політичного товариства готувався провести віче у м. Коломия 14 листопада 1906 р. До центрального староства у м. Коломия керівництвом “Народної Волі” був надісланий лист з вказівкою порядку денного народного віча (мало розглядатись чотири питання щодо реформи виборчого законодавства, економічного стану жителів краю, створення видавництва для друкування радикальної літератури, подальших перспектив діяльності “Народної Волі”)¹⁰³. Однак, як засвідчує українська радикальна, національно-демократична і москвофільська газетна періодика листопада-грудня 1906 р., радикальне віче так і не було проведене, оскільки жодної замітки на шпальтах часописів про проведені народні збори в Коломиї не було. Тому можна стверджувати, що місцева влада заборонила проводити цей політичний захід. На це були підстави. По-перше, питання зміни виборчого законодавства, яке постійно ставили на вічах і зборах члени “Народної Волі” у м. Коломия, не сприймалися представниками місцевої влади, переважно польської національності, адже, згідно ініціатив українських радикалів Покуття, це давало б можливість українським селянам обрати достойного кандидата на різні шаблі законодавчих органів влади Австро-Угорської імперії. По-друге, початок ХХ ст. ознамований появою українського січового руху. Його лідери, передусім К. Трильовський, входили до керівного осередку “Народної Волі”. Завдяки появі мережі січових товариств у населених пунктах Покуття, чимраз сильнішими виглядають позиції українських радикалів у краї, що було небезпечним для місцевої влади.

Політичне товариство “Народна Воля” організувало у м. Коломия 8 березня 1907 р. передвиборче віче¹⁰⁴. Ухвалено кандидатуру К. Трильовського на посла до Державної Ради по Коломийському виборчому округу, його заступником призначили Ю. Соломійчука (як засвідчують результати виборів, К. Трильовський став депутатом Державної Ради¹⁰⁵)¹⁰⁶. Напередодні виборів за сприяння керівництва “Народної Волі” і товариства “Січ” у міському парку Коломиї організовано величавий фестин. Серед промовців вирізнялися Кирило Трильовський, Василь Стефаник і Павло Лаврук. Центральною темою радикального і січового народного зібрання було вирішення питання визволення з в’язниці Ю. Соломійчука¹⁰⁷.

Частина радикальних діячів Покуття на початку 1908 р. були вкрай невдоволені діяльністю посла до віденського парламенту від Української національно-демократичної партії о. Тита Войнаровського, звинувачуючи його у співпраці з поляками. Тому просили керівництво політичного товариства “Народна Воля” скликати зібрання і зажадати від нього пояснень у такій діяльності, трактованій “хрунівством”¹⁰⁸. Радикальне повітове віче у м. Коломия, організоване “Народною Волею”, відбулось 18 березня 1908 р. На ньому розглядалися такі питання: аналіз суспільно-політичної ситуації на Покутті і загалом у державі; посольські звіти депутатів-радикалів Державної Ради і Галицького крайового сейму; перегляд останніх сеймових виборів та виборчої реформи; звіт з діяльності “Народної Волі”. Після виступів радикальних діячів Л. Бачинського і К. Трильовського прийнято резолюцію із закликом, щоб посол о. Т. Войнаровський склав мандат. Серед інших постанов “Народної Волі” варто виокремити такі: Русько-український клуб за сприяння радикалів має подбати про захист від переслідування владою українських “Січей” на Покутті і в Галичині; виголошено про впровадження загального, рівного, таємного і безпосереднього права голосування краян до Галицького крайового сейму, повітових та громадських рад; мовлено про поділ державної ради красвої у Львові на українську і польську¹⁰⁹. Подібні віча з такими закликами відбулися у інших населених пунктах Покуття: Березові, Залуччі, Кулачківцях, Винограді.

На вічі, організованому “Народною Волею” у м. Коломия 16 квітня 1909 р., обговорювалося питання виходу з Руського клубу Державної Ради К. Трильовського¹¹⁰. У своєму посольському звіті батько січового руху наголосив, що в австрійському парламенті українські депутати повинні гідно захищати соціальні інтереси українців: “[...] кунтаторством та уступчивостю нічого Русини від правительства не виторгують а лишень найгострішою опозицією та обструкцією”. К. Трильовський був вкрай незадоволений діяльністю депутатів-народовців (переважно членів УНДП. – А.К.) у стінах Державної Ради, які підтримували не вигідні для народу закони австрійського уряду. Тому через це хотів скласти мандат депутата парламенту. Однак віче виголосило повне довір’я керівнику коломиїського осередку політичного товариства “Народна Воля” і висловило “щирю подяку за завзяту оборону інтересів руського селянства”. Натомість віче вкотре заклиало скласти депутатський мандат депутата від УНДП о. Т. Войнаровського¹¹¹. Проте на повітовій нараді “мужів довір’я” Коломиїського і Печеніжинського повітів 23 липня 1909 р. схвалено резолюцію, у якій висловлено жаль, що радикальні послы в австрійському парламенті Л. Бачинський, М. Лагодинський і В. Стефанік не виконали ухвали УРП стосовно виходу зі складу Руського клубу¹¹².

Культурно-освітнього забарвлення набуло віче, організоване за сприяння “Народної Волі” в будинку Народного Дому м. Коломиї 17 жовтня 1909 р. Прийнято низку ухвал суспільно-політичного (6) і освітнього (12) характеру, серед яких потрібно виокремити наступні: висловлено бажання, щоб послы до Державної Ради від УРП Л. Бачинський, М. Лагодинський і В. Стефанік виконували постанови останнього з’їзду радикальної партії; виголошено прохання якнайшвидше втілити в життя виборчу реформу, в якій би враховувався пункт про загальне рівне, таємне і безпосереднє право голосування виборців; жителі Покуття зобов’язані інформувати послів від УРП в Державній Раді про порушення прав української мови в краї, готувати відповідні скарги і петиції у міністерські органи Австро-Угорщини; мовлено, що у тих громадах, де є більшість українців, мають зосереджуватись тільки українські навчальні заклади і “не сміє бути примусу до науки польської мови” (так само це стосується учительських семінарій, середніх, промислових, торговельних і господарських шкіл); висловлено, що не повинно різнитись навчання у міських і сільських школах краю; для українських навчальних закладів необхідно впорядкувати підручники в національному дусі, які мають “вести до національної самосвідомості і до патріотичного виховання шкільної молодіжи”; вимагалось, щоб інспектори, які ведуть перевірку українських навчальних закладів, знали “нашу мову й наш звичай”; вимовлено, що у тих районах, де переважають українці, в окружних шкільних радах мають працювати представники цієї національності; вимагалось створення українського університету у Львові і окремої української окружної шкільної ради¹¹³.

З 1910 р. в українській галицькій газетній періодиці не згадується діяльність радикального політичного товариства “Народна Воля” у м. Коломия. Вказуються лише про окремі політичні збори радикальних діячів у столиці Покуття. Зокрема, таке зібрання (“збори відпоручників коломиїського, печеніжинського, гвоздецького і яблонівського повіта, скликані радикальною організацією нашого округу”) за участю послів-радикалів К. Трильовського і П. Лаврука відбулося 8 вересня 1911 р. в будинку Народного Дому м. Коломия. На засіданні сформований повітовий виборчий комітет радикалів з п’яти осіб, яким доручали провадити переговори з представниками УНДП для ведення скоординованої співпраці до виборів у Коломиїську повітову раду 20 вересня 1911 р.¹¹⁴. Подібне віче відбулося

в Коломиї в будинку Народного Дому м. Коломиї 5 травня 1911 р. Головний промовець К. Трильовський говорив про діяльність українського радикального клубу в Державній Раді, наголосив на негідному ставленні українських націонал-демократів до радикалів у стінах австрійського парламенту¹¹⁵. Українським радикальним товариством м. Коломия 16 червня 1912 р. організовано віче щодо українського університету. Прийнято ухвалу: у разі невиконання вищими керівними органами імперії вирішення цього питання, населення краю має право перейти до страйкової боротьби¹¹⁶.

Члени УРП К. Трильовський, П. і М. Лавруки, П. Білоскурський скликали окружний з'їзд (конференцію) радикальної партії Покуття у м. Коломия 20 квітня 1913 р.¹¹⁷. Промова Петра Білоскурського стосувалась справи формування нової радикальної політичної організації на Покутті. На його думку, до цього часу на території Коломийщини політичну роботу здійснювали лише кілька українських радикальних осередків, серед яких вирізнялась діяльністю товариство “Народна Воля”. Коли К. Трильовський перебував за межами округу, то “тим більшою являла ся потреба сотворення місцевої політичної організації, яка би робила політичну роботу в повіті”. Після виступу П. Білоскурського відбулася дискусія, після якої було прийнято рішення сформуванню повітової радикальної організації. Головою обрано К. Трильовського, його заступником М. Лаврука, секретарем П. Білоскурського, до складу увійшло ще дев'ять осіб¹¹⁸. За сприяння цієї радикальної організації, спільно з націонал-демократами у містечках і селах Покуття на початку травня 1913 р. організовано низку віч і зборів у справі впровадження в життя виборчої реформи Галицького крайового сейму¹¹⁹. У ході підготовки виборів до Галицького крайового сейму радикальна організація у м. Коломия скликала збори 18 травня 1913 р., на яких прийнято рішення, що радикальним кандидатом від Коломийського виборчого округу має бути К. Трильовський. Кандидат у депутати від УНДП З. Скварко зняв свою кандидатуру, зважаючи на те, “д-р Трильовський аж надто знаний робітник народний і нарід показав би ся невдячним, як би тепер всіми силами не попер його кандидатури”¹²⁰. Як засвідчують результати виборів 30 червня 1913 р., депутатом Галицького крайового сейму став К. Трильовський¹²¹. Остання перед початком Першої світової війни окружна радикальна конференція відбулася 7 грудня 1913 р. в будинку Народного Дому м. Коломия, яка передувала початку з'їзду УРП у Львові¹²².

Радикальний політичний осередок м. Коломия у 1913 р. долучився до організації вшанування со рокаріччя громадської і літературної творчості Івана Франка. Підготовлено збір матеріальних коштів на проведення низки заходів: промовисто названо “Покуття для Франка”. 1 червня 1913 р. планувалося організувати святкову академію, “день квітки” і здвиг “Січей” Покуття: “Треба, аби наші Січи задалегідь готовили ся на се свято і коли прийде день, що Покуте віддасть честь нашому великому письменникови і громадянину, наші Січи стануть великими масами на зазив комітету”¹²³.

У результаті проведених досліджень автор прийшов до висновків, які зводяться до таких положень:

– Центром продукування радикальних поглядів на території краю стала Коломийська гімназія. Місцеві гімназисти створили таємний гурток, де зачитували реферати, пропагували соціалістичні твори М. Драгоманова та І. Франка. Покуття було аграрним краєм, тому речники радикального руху особливу увагу приділяли селянській масі, вбачаючи в ній основу демократичного руху.

– На території Покуття у першій половині 1890-х рр. відбулось найбільше радикальних віч на підтримку діяльності РУРП. На цих зібраннях виступали не тільки досвідчені перебігом партійно-політичної боротьби радикальні діячі, але й прості промовці-селяни. Розглядалися різноманітні питання зі сфери центрального і місцевого громадського виборчого законодавства, шкільництва, справи розмежування земельних володінь між селянами і багатшими власниками, ремонту доріг, звучали виступи щодо організації народних читалень, “Народних спілок”, пропагували тверезість, закликали до створення позичкових кас та селянського промислу тощо.

– Важливим результатом роботи радикальних віч стало створення на Покутті у 1893 р. радикального політичного товариства “Народна Воля”, яке ставило перед собою мету – об'єднати селян під прапором програмних положень РУРП. На діяльність цього товариства покладалась низка завдань: скликати по всій території Східної Галичини збори, віча, влаштовувати відчити для вирішення політичних, національно-культурних і економічних питань; друкувати радикальні часописи, відозви, книги; спрямовувати петиції, скарги, листи в центральні і місцеві органи влади.

– Подібні українські радикальні політичні товариства були засновані у Городенці, Товмачі, Станиславові, Тернополі. Однак вони не набули такого розмаху у своїй діяльності, як “Народна Воля” у м. Коломия.

– У діяльності досліджуваного українського радикального політичного товариства вбачаємо кілька етапів розвитку. Початковий (1893–1895) передбачав формування підвалин розви-

тку “Народної Волі” завдяки енергійній діяльності І. Франка та його однодумців М. Павлика і С. Даниловича, які неодноразово бували в Коломиї, організували перші радикальні віча і збори товариства. На перших зібраннях членів “Народної Волі” переважно виголошувались промови щодо покращення соціально-економічного життя жителів краю, удосконалення виборчого законодавства. Другий етап (1895–1901) ознаменований відходом І. Франка від РУРП (УРП), а отже від діяльності у товаристві “Народна Воля”. На першому плані помічаємо участь членів політичної організації у виборчих кампаніях до Державної Ради і Галицького крайового сейму. На вічах і передвиборчих зборах, організованих “Народною Волею”, лунають не тільки суспільно-політичні і соціально-економічні вимоги, але й культурно-освітні. Протягом 1901–1903 рр. спостерігаємо певний спад у діяльності українського політичного радикального товариства м. Коломия. Це можна пояснити посиленням ролі в радикальному русі краю місцевих осередків товариства “Народна Спілка”, українських пожежно-гімнастичних товариств “Січ”. Віча і збори, організовані “Народною Волею” протягом 1904–1910 рр., як правило, мали політичне забарвлення і носили характер передвиборчих агітацій до Державної Ради і Галицького крайового сейму. У цей час посилюється роль К. Трильовського у діяльності “Народної Волі”. Була і заборона владою проведення радикально віча у 1906 р. Протягом останнього періоду (1910–1913) в українській галицькій газетній періодиці не згадується діяльність радикального політичного товариства “Народна Воля”. Вказуються лише про окремі політичні збори радикальних діячів у м. Коломия.

¹ Грицак Я.Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст.: [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів]. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.; Грицак Я. До генези ідей політичної самостійності / Я.Й. Грицак // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К.: Наукова думка, 1992. – Вип. 1. – С. 119–143; Грицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Ярослав Грицак // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. 222. Праці історико-філософської секції. – С. 71–110.

² Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Львів, 1997. – С. 118–140; Аркуша О. Галицький Сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / Олена Аркуша. – Львів, 1996. – 174 с.

³ Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / Ігор Чорновол. – Львів: Тріада плюс, 2010. – 228 с.; Чорновол І. Українські партії австрійської Галичини та польської Західної України / І.Чорновол // Молода нація, 2005. – №3. – С. 5–44; Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901 (нарис з історії українського парламентаризму) / Ігор Чорновол. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 288 с.; Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1914 рр. / Ігор Чорновол. – Львів: Львівська академія мистецтв, 2000. – 247 с.

⁴ Сухий О. Еволюція національної програми Русько-української радикальної партії / Олексій Сухий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Відп. ред. Я. Ісаєвич. Упоряд. М. Литвин, О. Аркуша. Вип. 7. – Львів, 2000. – С. 243–250; Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / Олексій Сухий. – Львів: Каменяр, 1998. – 132 с.

⁵ Кугутяк М. Галичина: сторінки історії: нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 204 с.; Кугутяк М.В. Радикальна партія в Східній Галичині / М.В. Кугутяк // Український історичний журнал. – 1990. – № 10. – С. 55–63.

⁶ Химка Дж.-П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860–1890) / Джон-Пол Химка. – К.: Видавництво “Основні цінності”, 2002. – 328 с. – (Сер. “Спадщина”).

⁷ Шкраб'юк П. Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині / П. Шкраб'юк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 19: “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Відп. ред. Ярослав Ісаєвич, упоряд.: Феодосій Стеблій, Володимир Пашук. – Львів, 2010. – С. 77–82; Шкраб'юк П. М. Павлик та його візія політичного майбутнього України / Петро Шкраб'юк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 130–143.

⁸ Макарчук С. Відносини між Русько-українською радикальною партією і Соціал-демократичною партією Галичини і Сілезії у 90-х роках XIX століття / Степан Макарчук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Випуск 9: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2001. – С. 437–448.

⁹ Зашкільняк Л. Михайло Драгоманов, соціалізм і польський соціалістичний рух / Леонід Зашкільняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Випуск 9: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2001. – С. 420–437.

¹⁰ Гурак І. РУРП (УРП) та українське студентство (1890–1914 рр.) / Ігор Гурак // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2006–2007. – Вип. 12–13. – С. 94–103.

¹¹ Білінкевич І. Іван Франко на Станіславщині: Біографічно-краєзнавчі нариси / Іван Білінкевич / Вст. ст., підгот. тексту і наук. редакція М.М. Васильчука. – Коломия: Вік, 2006. – 164 с.

¹² Монолатій І. Цісарська Коломия. 1772–1918 / Іван Монолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – 312 с.

¹³ Гуїванюк М. Кирило Трильовський – організатор і натхненник січового руху в Галичині й Буковині на початку XX ст. / Микола Гуїванюк, Олег Павлишин // Питання історії України. Збірник наукових статей. – Чернівці: Технодрук, 2008. – Т.

11. – 272 с. – С. 39–44; Гуйванюк М. Іван Франко та січовий рух у Галичині й Буковині на початку XX ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України. Збірник наукових статей. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – Т. 9. – 264 с. – С. 94–98; Гуйванюк М. Іван Сандуляк – визначна постать національного руху галицьких українців кінця XIX – початку XX ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України: Збірник наукових статей. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – Т. 8. – С. 81–85.
- ¹⁴ Харитон В. З історії суспільно-політичного руху в Галичині і на Покутті наприкінці XIX – на початку XX ст. / Василь Харитон. – Снятин : Прут Принт, 2007. – 120 с.
- ¹⁵ Кравченко О. Коломия й радикальний рух / Осип Кравченко // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія: Видання Комітету Коломийян, 1988. – 960 с. – С. 431–441.
- ¹⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). – Ф. 146 Галицьке намісництво, м. Львів. Президія. – Оп. 8. – Спр. 573. Донесення староств (Коломия, Бучач, Косов) и дирекции полиции во Львове о состоявшихся собраниях созданных украинской радикальной партией. 1906 г., 145 арк.
- ¹⁷ Франко І. Твори в 20-ти томах / Іван Франко. – К. : Держлітвидав України, 1955. – Т. XX. – С. 147.
- ¹⁸ Равлюк В. Спогади про Василя Стефаника / Василь Равлюк // Ямгорів. Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. – 2005. – Ч. 13–14. – С. 108–114. – С. 109–110.
- ¹⁹ Сухий О. Еволюція національної програми Русько-української радикальної партії / Олексій Сухий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Відп. ред. Я. Ісаєвич. Упоряд. М. Литвин, О. Аркуша. Вип. 7. – Львів, 2000. – С. 243.
- ²⁰ Радикали і радикалізм. – Львів : Накл. ред. “Громадського голосу”, 1896. – С. 6; Сухий О. Еволюція національної програми Русько-української радикальної партії / Олексій Сухий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Відп. ред. Я. Ісаєвич. Упоряд. М. Литвин, О. Аркуша. Вип. 7. – Львів, 2000. – С. 243.
- ²¹ Білінкевич І. Іван Франко на Станіславщині: Біографічно-краєзнавчі нариси / Іван Білінкевич / Вст. ст., підгот. тексту і наук. редакція М.М. Васильчука. – Коломия : Вік, 2006. – С. 142.
- ²² Королько А. Радикальні народні віча на Покутті першої половини 1890-х рр. / Андрій Королько // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 23–24. – С. 47–64.
- ²³ Монолатій І. Цісарська Коломия. 1772-1918 / Іван Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – С. 128.
- ²⁴ Франко І. Віче коломийське / Іван Франко // Народ. – 1891. – 15 лютого. – Ч. 4. – С. 57–59.
- ²⁵ Там само. – С. 57.
- ²⁶ Там само. – С. 58.
- ²⁷ Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника, відділ рукописів. – Ф. 167 Левицький І.О., оп. 1, спр. Павл. 18, п. 1. Допис до журналу “Хлібороб” про заснування серед селян Покуття організації радикальної партії. [1892] [Коломия], 2 арк.; Радикальне політичне товариство // Хлібороб. – 1892. – 1 вересня. – Ч. 17. – С. 125–127.
- ²⁸ Народні віча за загальним голосуванем // Народ. – 1893. – 1 липня. – Ч. 12–13. – С. 115–116; В’їсти зь краю. Зь Коломыѣ. [В’їче радикальвѣ вь Коломыи] // Батьківщина. – 1893. – 1 (13) червня. – Ч. 11. – С. 84–85. – С. 84.
- ²⁹ Друге селянське радикальне віче в Коломиї // Хлібороб. – 1893. – 19 червня. – Ч. 11 і 12. – С. 69–72. – С. 69; Панове Громада! [Відозва про скликання віча у Коломиї] // Хлібороб. – 1893. – 15 мая. – Ч. 10. – С. 68.
- ³⁰ Друге радикальне віче в Коломиї // Народ. – 1893. – 8 червня. – Ч. 11. – С. 93–95. – С. 93.
- ³¹ Там само. – С. 93–95.
- ³² Там само. – С. 93–94; Анкета в громадских справах // Хлібороб. – 1893. – 1 марта. – Ч. 4. – С. 22–23; 15 марта. – Ч. 5. – С. 26–27.
- ³³ Друге радикальне віче в Коломиї // Народ. – 1893. – 8 червня. – Ч. 11. – С. 95.
- ³⁴ Там само. – С. 94; Друге селянське радикальне віче в Коломиї // Хлібороб. – 1893. – 19 червня. – Ч. 11 і 12. – С. 69–72; 1 липня. – Ч. 13. – С. 81–84; 15 липня. – Ч. 14. – С. 90–91; 1 серпня. – Ч. 15. – С. 98–102; 15 серпня. – Ч. 16. – С. 108–110.
- ³⁵ Друге радикальне віче в Коломиї // Народ. – 1893. – 8 червня. – Ч. 11. – С. 95; В’їсти зь краю. Зь Коломыѣ. [В’їче радикальвѣ вь Коломыи] // Батьківщина. – 1893. – 1 (13) червня. – Ч. 11. – С. 84–85. – С. 85.
- ³⁶ Іван С.[андуляк] Питання на часі / Іван Сандуляк // Запорожець. Календар для народа на рік звичайний 1921. / Уложив Кирило Трильовський. – Відень, 1921. – С. 68–82. – С. 70.
- ³⁷ Відозва від радикального політичного товариства “Народна Воля” // Хлібороб. – 1893. – 15 липня. – Ч. 14. – С. 89–90.
- ³⁸ Іван С.[андуляк] Питання на часі / Іван Сандуляк // Запорожець. Календар для народа на рік звичайний 1921. / Уложив Кирило Трильовський. – Відень, 1921. – С. 70.
- ³⁹ Перші збори “Народної Воли” // Хлібороб. – 1893. – 1 серпня. – Ч. 15. – С. 100–101; Монолатій І. Цісарська Коломия. 1772-1918 / Іван Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – С. 129.
- ⁴⁰ Перші Збори “Народної Воли”. (Конець) // Хлібороб. – 1893. – 15 серпня. – Ч. 16. – С. 105.
- ⁴¹ Там само. – С. 105–107; Список членів “Народної Воли” // Хлібороб. – 1893. – 1 і 15 вересня. – Ч. 17 і 18. – С. 124; 1 жовтня. – Ч. 19. – С. 136; 15 жовтня. – Ч. 20. – С. 144; жовтень. – Ч. 21, 22, 23. – С. 160–161; Список членів руського політичного товариства “Народна Воля” в Коломиї // Хлібороб. – 1893. – 15 серпня. – Ч. 16. – С. 112.
- ⁴² “Народна Воля” // Хлібороб. – 1894. – 1 і 15 січня. – Ч. 1 і 2. – С. 12.
- ⁴³ “Народна Воля” – радикальне товариство політичне відбуло в Коломиї дня 26 грудня 1902 р. ... // Хлопська правда. – 1903. – Січень. – Ч. 2. – С. 11.
- ⁴⁴ Від Редакції! // Хлібороб. – 1894. – 1 і 15 січня. – Ч. 1 і 2. – С. 1.
- ⁴⁵ Дрібні вісти. Загальні збори “Народної Воли” скликані на день 2 грудня с. р. до Снятина заборонило Староство снятинське ... // Хлібороб. – 1894. – 1 грудня. – Ч. 22, 23. – С. 125.
- ⁴⁶ Довірочна нарада мужів довіря руської радикальної партії з Покуття відбулися 29 м. в Коломиї // Народ. – 1893. – 1 листопада. – Ч. 21. – С. 269–270; Дрібні вісти. Народне віче в Коломиї // Хлібороб. – 1893. – Грудень. – Ч. 24. – С. 167; Білінкевич І. Іван Франко на Станіславщині: Біографічно-краєзнавчі нариси / Іван Білінкевич / Вст. ст., підгот. тексту і наук. редакція М.М. Васильчука. – Коломия : Вік, 2006. – С. 149.
- ⁴⁷ Дрібні вісти. Нове політичне товариство основано в Городенці // Хлібороб. – 1893. – Грудень. – Ч. 24. – С. 167.

- ⁴⁸ Рух вічевий. Дня 26. грудня відбуло ся в Городенці віче скликане тамошнім політичним товариством // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1897. – 15. січня. – Ч. 2. – С. 15.
- ⁴⁹ Дрібні вiсти. Надзвичайні загальні збори руского політичного товариства “Народна Воля” відбудуться в Снятині ... // Хлібороб. – 1894. – 15. падолиста. – Ч. 19, 20, 21. – С. 118.
- ⁵⁰ Дрібні вiсти. Загальні збори “Народної Волі” скликані на день 2 грудня с. р. до Снятина заборонило Старовство снятинське ... // Хлібороб. – 1894. – 1. грудня. – Ч. 22, 23. – С. 125.
- ⁵¹ Іван Бородайкевич // Отаман. Календар для народу на рік звичайний 1906. – Коломия, 1905. – С. 57–58. – С. 58.
- ⁵² “Поступ”, політичне товариство в товмачькiм пов. муіло відбути 24 с. м. нові загальні збори в Товмачи ... // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 28. марта. – Ч. 14. – С. 112.
- ⁵³ Учасник. З Товмаччини. (Загальні збори політичного товариства “Народній Поступ”) / Учасник // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 19. січня. – Ч. 4. – С. 27.
- ⁵⁴ Б. і С. Перші загальні збори політичного радикального товариства “Народна Воля” в Тернополі / Б. і С. // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 15. жовтня. – Ч. 76. – С. 1–2; Віча і збори. Заходом політ. тов. “Народна воля” в Тернополи відбуло ся дня 18. жовтня с. р. віче ... // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1908. – 18. падолиста. – Ч. 68. – С. 2.
- ⁵⁵ Кирило [Трильовський]. Добре слово до добрих людей / К. Трильовський // Запорожець. Календар для народу на рік переступний 1908. – Коломия, 1907. – С. 155–162. – С. 157.
- ⁵⁶ Трете радикальне віче в Коломії // Народ. – 1894. – 1. січня. – Ч. 1. – С. 16; Трете радикальне віче в Коломії // Хлібороб. – 1894. – 1 і 15 січня. – Ч. 1 і 2. – С. 5–7; ВЪсти зъ краю. Зъ КоломыѢ. [ВЪче радикалѡвъ] // Батькѡвщина. – 1894. – 1 (13) сЪчня. – Ч. 1. – С. 5.
- ⁵⁷ Справи поточні. ВЪча и збори. Радикалы скликали на той-же день 19. червня до КоломыѢ загальні збори Народной ВолѢ // Батькѡвщина. – 1894. – 16 (28) червня. – Ч. ½ 11 и 12. – С. 86–87. – С. 87.
- ⁵⁸ Білінкевич І. Іван Франко на Станіславщині: Біографічно-краєзнавчі нариси / Іван Білінкевич / Вст. ст., підгот. тексту і наук. редакція М.М. Васильчука. – Коломия : Вік, 2006. – С. 149.
- ⁵⁹ За “Народну Волю” // Хлібороб. – 1894. – 15. квітня і 1. мая. – Ч. 8 і 9. – С. 67.
- ⁶⁰ Загальні збори “Народної Волі” // Хлібороб. – 1894. – 15. мая і 1. червня. – Ч. 10 і 11. – С. 69–72. – С. 69.
- ⁶¹ Там само.
- ⁶² Там само. – С. 69–70.
- ⁶³ Там само. – С. 71–72.
- ⁶⁴ Там само. – С. 69, 72.
- ⁶⁵ Справи поточні. Справи рускі. Рускі радикалы мали въ Коломыи дня 4. Падолиста довѢрочні збори ... // Батькѡвщина. – 1894. – 1 (13) грудня. – Ч. 23. – С. 178–181. – С. 181.
- ⁶⁶ Збори партійні в Коломії // Хлібороб. – 1894. – 15 падолиста. – Ч. 19, 20, 21. – С. 111–112.
- ⁶⁷ Аркуша О. Галицький Сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / Олена Аркуша. – Львів, 1996. – С. 97.
- ⁶⁸ Іван Сандуляк Лукинів с Карлова. До Братів Селян. (Допис спід Снятина) / Іван Сандуляк // Народ. – 1895. – 15 квітня. – Ч. 8. – С. 116–121. – С. 116.
- ⁶⁹ Там само; Голосъ селянина передъ выборами // Батькѡвщина. – 1895. – 16 (28) мая. – Ч. 10. – С. 74–77.
- ⁷⁰ Вибори до Союму // Громадський голос. – 1895. – 20. марта. – Ч. 1. – С. 2–3.
- ⁷¹ Громадський голос. – 1895. – 15 вересня. – Ч. 6. – С. 39.
- ⁷² Відозва до всіх Товаришів радикалів і всіх руских селян Галичини і Буковини // Хлібороб. – 1895. – 1. вересня. – Ч. 13–17. – С. 1–3. – С. 3.
- ⁷³ Новинки. Загальні збори “Народної Волі” відбулися в Коломії 9 н. ст. // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1895. – 20. червня. – Ч. 4. – С. 30.
- ⁷⁴ Віче і загальні збори “Народної Волі” // Хлібороб. – 1895. – 15 червня. – Ч. 10, 11 і 12. – С. 1–3.
- ⁷⁵ Радикальне віче хлопске відбуло ся дня 5 лютого в Коломії // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1896. – 15 лютого. – Ч. 3. – С. 17; Новинки и всячина. ВыдѢль “Народной ВолѢ” въ Коломыи (політичного товариства радикалѡвъ рускихъ) скликуе ... // Батькѡвщина. – 1896. – 16 (28) сЪчня. – Ч. 2. – С. 16.
- ⁷⁶ Віче “Народної Волі” в Коломії // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1896. – 15. липня. – Ч. 13. – С. 101.
- ⁷⁷ Наливайко Іван. Рух виборчий в коломийськiм окрузі / Іван Наливайко // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1897. – 15. лютого. – Ч. 4. – С. 26–27.
- ⁷⁸ Рух вічевий. Віче в Коломії. 15. серпня відбуло ся в сали ратуше вій віче скликане “Народною Волею” // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1897. – 1. вересня. – Ч. 17. – С. 139.
- ⁷⁹ Там само.
- ⁸⁰ Рухъ політичний, просвѣтний и економічний руского народу. Снятинъ // Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу. – 1897. – 25. вересня (7. жовтня). – Ч. 39. – С. 311.
- ⁸¹ Відозва! Уже пятій рік істнуе в Коломії радикальне політичне товариство “Народна Воля”, котре поклато собі за ціль ... // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1897. – 1. грудня. – Ч. 23. – С. 189–190. – С. 189; Рухъ політичний, просвѣтний и економічний руского народу. Въ коломыйскѡмъ повѢтѢ // Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу. – 1897. – 20. падолиста (2. грудня). – Ч. 47. – С. 374.
- ⁸² Вiсти з краю і зі свiта. Загальні збори “Народної Волі” відбули ся в Коломії дня 2 грудня с. р. // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1897. – 15. грудня. – Ч. 24. – С. 197.
- ⁸³ Рухъ політичний, просвѣтний и економічний руского народу. Въ коломыйскѡмъ повѢтѢ // Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу. – 1897. – 27. падолиста (9. грудня). – Ч. 48. – С. 382.
- ⁸⁴ Новини. Коломыйскі радикалы таки скликали дня 12. грудня вЪче ... // Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу. – 1897. – 4 (16) грудня. – Ч. 49. – С. 392.
- ⁸⁵ Вiсти з краю і зі свiта. В Коломії відбуде ся віче “Народної Волі” дня 24 цвітня ... // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1898. – 10. цвітня. – Ч. 11. – С. 87; З радикального руху. В Коломії відбуло ся дня 24. цвітня с. р. народне віче

- скликане “Народною Волею” // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1898. – 10. мая. – Ч. 14. – С. 105–106; Вісти с краю і зі світа. В Коломиї відбуде ся дня 21. мая с. р. (в суботу, на Николая) торжественний обхід народних ювілеїв ... // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1898. – 10. мая. – Ч. 14. – С. 112; Кріпкий радикал. Ювілейні обходи в Коломиї. (Допись) // Громадський Голос. Газета для руского народу. – 1898. – 1 липня. – Ч. 19. – С. 146–147; Дальше святковане народного ювілею. Вь коломыйскѡмь повѣтѣ // Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу. – 1898. – 28. мая (9. червня). – Ч. 22. – С. 170–171.
- ⁸⁶ Перше передвиборче віче скликає “Народна Воля” в Коломиї на день 12. октября с. р. ... // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 27. вересня. – Ч. 20. – С. 167; В Коломиї відбуло ся 12 с. м. передвиборче віче ... ради // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 18. жовтня. – Ч. 23. – С. 200; Вибірчий рух. В коломыйскім повіті // Свобода. Політичне, просвѣтне і господарське письмо для народу. – 1900. – 5(18) жовтня. – Ч. 40. – С. 3–4. – С. 3.
- ⁸⁷ Парлямент руських хлопів // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 11. жовтня. – Ч. 22. – С. 185–187; По вічу // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1900. – 18. жовтня. – Ч. 23. – С. 193–194.
- ⁸⁸ Вибірчий рух. В коломыйскім повіті // Свобода. Політичне, просвѣтне і господарське письмо для народу. – 1900. – 5(18) жовтня. – Ч. 40. – С. 3–4.
- ⁸⁹ Чисельні викази з виборів // Свобода. Політичне, просвѣтне і господарське письмо для народу. – 1900. – 8(21) грудня. – Ч. 49. – С. 1–2.
- ⁹⁰ Новини і замітки. Коломыйска “Народна Воля” скликає передвиборче віче ... // Свобода. Політичне, просвѣтне і господарське письмо для народу. – 1901. – 12(25) липня. – Ч. 28. – С. 4.
- ⁹¹ Качараба С. Щоденник Івана Дорундяка (До історії української еміграції в Канаду) / Степан Качараба // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Випуск 37. – Част. 2. – Львів, 2002. – С. 128–172; 3 виборчого руху. (В Коломыйскім повіті) // Свобода. Політичне, просвѣтне і господарське письмо для народу. – 1901. – 9(22) серпня. – Ч. 32. – С. 1–3. – С. 3.
- ⁹² До селян повітів: коломыйського і печеніжинського! // Хлопска правда. – 1903. – Лютий. – Ч. 3. – С. 17; Повітові ради // Поступ. – 1903. – 7 (20) лютого. – Ч. 6. – С. 1–2.
- ⁹³ На увагу селян повітів коломыйського і печеніжинського // Хлопска правда. – 1903. – Січень. – Ч. 1. – С. 7.
- ⁹⁴ “Народна Воля” – радикальне товариство політичне відбуло в Коломиї дня 26 грудня 1902 р. ... // Хлопска правда. – 1903. – Січень. – Ч. 2. – С. 11.
- ⁹⁵ Загальні збори “Народних Спілок” і Шевченкове свята в Коломиї // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1901. – 28. марта. – Ч. 14. – С. 105–106.
- ⁹⁶ З Коломиї // Громадський Голос. Орган русько-української радикальної партії. – 1902. – Май. – Ч. 10. – С. 74–75.
- ⁹⁷ Новинки. Загальні Збори рад. тов. політичного “Народна Воля” відбули ся в Коломиї 4 цвітня с. р. // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1904. – 7. цвітня. – Ч. 4. – С. 29; Всячина. Загальні збори радик. пол. Товариства “Народна Воля” в Коломиї // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1904. – 21. цвітня. – Ч. 5. – С. 40.
- ⁹⁸ Всячина. Позір! Торжественний обхід ювілею 30-літної праці М. Павлика відбуде ся 7. мая с. р. (в неділю провідну) в полудне в Коломиї // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 20. цвітня. – Ч. 17. – С. 133–134. – С. 133; Свята в честь 30-літнього ювілею Михайда Павлика в Коломиї // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 25. мая. – Ч. 20. – С. 158–159.
- ⁹⁹ В Коломиї відбуде ся дня 28. жовтня (в суботу) ... велике віче в цілі обговорення виборчої реформи ... // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 26. жовтня. – Ч. 31. – С. 250.
- ¹⁰⁰ Павлюк В. Кілька слів о розвою “Молочарських спілок” / Василь Павлюк // Громадський Голос. Радикально-політична часопись. – 1906. – 12. січня. – Ч. 3. – С. 2.
- ¹⁰¹ Віче “Народної Воли” в Коломиї ... // Новий Громадський Голос. Радикальна часопись. – 1905. – 23. падолиста. – Ч. 33. – С. 261–262.
- ¹⁰² Загальні збори радикального товариства політичного “Народна Воля” в Коломиї // Громадський Голос. Радикально-політична часопись. – 1906. – 30. марта. – Ч. 22. – С. 1–2.
- ¹⁰³ ЦДІАЛ України. – Ф. 146 Галицьке намісництво, м. Львів. Президія. – Оп. 8. – Спр. 573. Донесення староств (Коломыя, Бучач, Косов) и дирекции полиции во Львове о состоявшихся собраниях созданных украинской радикальной партией. 1906 г. – Арк. 138–141.
- ¹⁰⁴ З передвиборчого руху. Передвиборче віче відбуде ся в Коломиї дня 8 марта ... // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 5. марта. – Ч. 17. – С. 2.
- ¹⁰⁵ 32 руских послів в австрійській державній раді // Свобода. Політичне, просвѣтне і господарське письмо для народу. – 1907. – 6. червня. – Ч. 25. – С. 5.
- ¹⁰⁶ З передвиборчого руху. Довбушук. В Коломиї відбуло ся жня 8 марта в павільоні мійського городу величає передвиборче віче ... // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 19. марта. – Ч. 21. – С. 2.
- ¹⁰⁷ Очевидець. Свято побіди відсвяткували радикали коломыйського округу виборчого дня 13. червня в коломыйскім міськім парку / Очевидець // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1907. – 28. червня. – Ч. 48. – С. 4.
- ¹⁰⁸ Вибірчі образки. Виборець. IX. Ще в справі народовецької зрадки в коломыйскім повіті / Виборець // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1908. – 16. марта. – Ч. 19. – С. 2.
- ¹⁰⁹ Голос народа. (С вправі коломыйських виборів.) // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1908. – 3. цвітня. – Ч. 24. – С. 3.
- ¹¹⁰ Новинки. Народне віче в Коломиї відбуде ся 16. цвітня с. р. ... // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1909. – 7. цвітня. – Ч. 14. – С. 7.
- ¹¹¹ Лаврук М. З Коломыйщини / Микола Лаврук // Громадський Голос. Радикальна, політична часопись. – 1909. – 30. цвітня. – Ч. 17. – С. 6.
- ¹¹² В Коломиї відбула ся дня 23 липня повітова нарада мужів довіря коломыйського і печеніжинського повіта ... // Хлопска правда. – 1909. – Серпень. – Ч. 12. – С. 3.

- ¹¹³ Учасник. Повітове віче в Коломиї / Учасник // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1909. – 3. падолиста. – Ч. 45. – С. 3; Дня 17. жовтня 1909 відбуло ся в Коломиї в Народнім Домі народне віче // Хлопска правда. – 1909. – Листопад. – Ч. 13. – С. 5.
- ¹¹⁴ Коломийщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 13. вересня. – Ч. 43. – С. 4; Радикальний виборчий Комітет. Позір Коломийщина! Дня 20. сего місяця мають відбутися вибори до Повітової Ради ... // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 13. вересня. – Ч. 43. – С. 7; Дописі. З Коломиї. Вибори до повітової Ради // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1911. – 27. вересня. – Ч. 45. – С. 6.
- ¹¹⁵ Велике віче в Коломиї // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 15. мая. – Ч. 20. – С. 3.
- ¹¹⁶ За український університет. Коломия. Віче в справі українського університету відбуло ся заходом радикальної організації в Коломиї ... // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1912. – 26. червня. – Ч. 26. – С. 3.
- ¹¹⁷ Оповістки. Коломийщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 10. цвітня. – Ч. 15. – С. 12.
- ¹¹⁸ Письма з громад і повітів. Коломийщина. (Партійна конференція в Коломиї) // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 24. цвітня. – Ч. 17. – С. 14.
- ¹¹⁹ За виборчу реформу. Коломийщина. (Віча в справі виборчої реформи) // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 8. мая. – Ч. 19. – С. 5–6.
- ¹²⁰ Передвиборчий рух. Коломийщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 5. червня. – Ч. 23. – С. 9.
- ¹²¹ Вислід виборів з сільської курії в Східній Галичині // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 3. липня. – Ч. 27. – С. 2–4. – С. 3.
- ¹²² Перед партійним зїздом. Коломийщина // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 20. падолиста. – Ч. 47. – С. 4.
- ¹²³ Письма з громад і повітів. Коломийщина. (Свято Франка на селі; обхід ювілею Франка на Покутю) // Громадський Голос. Радикальна політична часопись. – 1913. – 10. цвітня. – Ч. 15. – С. 7–8.

УДК: 94 (477.83/.86)“1890”

© Юрій Яковлєв (Івано-Франківськ)

ДІЯЛЬНІСТЬ СЕВЕРИНА ДАНИЛОВИЧА В РУРП У 1890-х рр.

У статті досліджено участь С.Даниловича в заснуванні та організаційному становленні Русько-української радикальної партії (далі – РУРП) у Галичині. Простежено особливості формування світогляду та становлення суспільно-політичних поглядів діяча. Висвітлено основні напрямки його практичної діяльності в радикальній партії. Основну увагу звернено на організаційно-політичну, партійну та публіцистичну діяльність С.Даниловича, взаємовідносини з членами РУРП. Проаналізовано його участь у виборчих кампаніях до Державної ради (австрійського парламенту) в 1891 р. та до Галицького крайового сейму в 1895 р. Охарактеризовано ставлення С.Даниловича до боротьби всередині радикальної партії.

Ключові слова: Северин Данилович, “старші” радикали, Русько-українська радикальна партія, Галичина, часопис “Народ”.

Ю. Яковлєв (Івано-Франківськ)

Деятельность Северина Даниловича у РУРП у 1890-х гг.

Исследовано участие С.Даниловича в основании и организационном становлении Русско-украинской радикальной партии (далее – РУРП) в Галичине. Прослежено особенности формирования мировоззрения и становления общественно-политических взглядов деятеля. Освещены основные направления его практической деятельности в радикальной партии. Основное внимание обращено на организационно-политическую, партийную и публицистическую деятельность С.Даниловича, взаимоотношения с членами РУРП. Проанализировано его участие в избирательных кампаниях в Государственный Совет (австрийский парламент) в 1891 г. и в Галицкий краевой сейм в 1895 г. Охарактеризовано отношение С.Даниловича к борьбе внутри радикальной партии.

Ключевые слова: Северин Данилович, “старшие” радикалы, Русско-украинская радикальная партия, Галичина, журнал “Народ”.

Y. Yakovlev (Ivano-Frankivsk)

Activity of Severyn Danylovych in RURP in 1890s

The author investigated participation of S.Danylovych in establishing and organizing the development of the Russ-Ukrainian radical party (forwards – RURP) in Galicia. There are traced peculiarities of the formation of world outlook and social-political views of figure. There is illuminated basic straight of his practice work in the radical party. Special attention is paid to the organizational-political, parties and publicist activities of S.Danylovych, his relationships with members RURP. Also the article includes the Analysis of his participation in the election campaign to the State council (Austrian parliament) in 1891 and his participation in the election campaign to the diet of Galicia in 1895. Characterised S.Danylovych relation to the inside struggle within the radical part.

Key words: Severyn Danylovych, “old” radicals, Russ-Ukrainian radical party, Galicia, the magazine “Narod”.

У жовтні 1890 р. було засновано першу українську політичну партію європейського зразка – Русько-українську радикальну партію (далі – РУРП). З партією тісно пов’язана постать багатолітнього діяча РУРП, публіциста, доктора права та адвоката-практика Северина Даниловича (1860–1939 рр.).

Окремі аспекти діяльності С.Даниловича в радикальній партії у 90-х рр. ХІХ ст. знайшли відображення у працях сучасних українських істориків Я.Грицака¹, О.Аркуші², І.Чорновола³, П.Шкраб’юка⁴,